

Anna Suchorab

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania im. Prof. Tadeusza Kotarbińskiego,
Olsztyn

Plany edukacyjno-zawodowe i zatrudnieniowe uczniów szkół zawodowych

Słowa kluczowe: plany edukacyjno-zawodowe, plany zatrudnieniowe, rozwój zawodowy

Key words: educational and vocational plans, employment plans, professional development

Wprowadzenie

Plany edukacyjno-zawodowe i zatrudnieniowe stanowią jeden z najistotniejszych aspektów rozwoju zawodowego jednostki. Z jednej strony podejmowanie różnych form kształcenia pozwala na doskonalenie posiadanych oraz zdobywanie nowych kwalifikacji i kompetencji zawodowych. Z drugiej, to od wyborów edukacyjno-zawodowych, które są sekwencją wielu cząstkowych decyzji edukacyjnych, zawodowych i zatrudnieniowych, zależy możliwość podjęcia określonej pracy.

Obecnie, kiedy rynek pracy ulega szybkim zmianom i charakteryzuje się wysokim poziomem nieprzewidywalności, potrzebne jest strategiczne podejście do planowania drogi zawodowej. Plan strategiczny, długoterminowy, powyżej 5 lat określa to, co dana osoba zamierza osiągnąć w życiu, wyznacza kierunek jej rozwoju zawodowego. Jest on w najmniejszym stopniu modyfikowany i zmieniany pod wpływem sytuacji w środowisku zewnętrznym, gdyż wynika z indywidualnych wartości, pragnień i potrzeb¹. Planowanie drogi zawodowej powinno zawsze opierać się zarówno na dobrej znajomości siebie, swoich predyspozycji i preferencji zawodowych oraz mocnych i słabych stron, jak i dogłębnym zapo-

¹ M. Mrozek, *ABC doradcy zawodowego. Praca z klientem dorosłym*, Warszawa 2009, s. 39–40.

znaniu się z zapotrzebowaniem rynku pracy na określone zawody oraz oczekiwaniami pracodawców co do kwalifikacji i kompetencji absolwentów.

Rozwój zawodowy jest postępującym, ciągłym procesem trwającym niemal całe życie człowieka. Zgodnie z założeniami teorii Donalda E. Supera wynika to z faktu, że zawodowe preferencje, kompetencje i sytuacje, w których ludzie żyją i pracują, zmieniają się z czasem i wraz z nabywaniem kolejnych doświadczeń². Oznacza to, że decyzje edukacyjno-zawodowe i zatrudnieniowe mogą być wielokrotnie korygowane i dostosowywane do aktualnej sytuacji. Stąd interesującym zagadnieniem jest poznanie planów edukacyjno-zawodowych i zatrudnieniowych uczniów szkół zawodowych po ukończeniu nauki w zasadniczej szkole zawodowej lub technikum.

Wyniki przeprowadzonych badań

W pierwszym kwartale 2014 roku w Zespole Szkół Gastronomiczno-Spożywczych w Olsztynie przeprowadzono badania mające na celu zebranie informacji na temat planów edukacyjno-zawodowych i zatrudnieniowych uczniów szkół zawodowych. Jako technikę badawczą zastosowano ankietę, a w jej ramach użyto kwestionariusza ankiety. Badaniami objęto wszystkie osoby kończące w tym roku naukę i stojące tym samym przed podjęciem decyzji dotyczącej dalszego rozwoju zawodowego, czy to związanego z kontynuowaniem kształcenia, czy też z podjęciem pracy zawodowej. Łącznie przebadano 114 respondentów, w tym 16 osób z zasadniczej szkoły zawodowej, uczących się w zawodzie cukiernika oraz 98 uczniów z technikum, kształcących się w zawodach: kelner, technik technologii żywności, technik organizacji usług gastronomicznych i kucharz.

Uczestnicy badań to młodzież w wieku 19–21 lat. Jest to czas poszukiwań dla siebie zawodu, zgodnego z rozwijającym się obrazem własnej osoby. Zachodzi tu kształcenie profesjonalne. D. E. Super określa ten wiek jako okres przejściowy, w którym planowanie kariery zawodowej uwzględnia rzeczywiste możliwości obejmujące zarówno własne zdolności, jak i rynek pracy³. Stąd w okresie tym następuje podjęcie decyzji o kontynuacji kształcenia i/lub podjęciu pracy w wybranym wcześniej zawodzie albo o zmianie tego zawodu.

Młodzież kształcąca się w szkołach zawodowych w zdecydowanej większości uważa, jak pokazały wyniki badań, że zna swoje predyspozycje zawodowe (85,1%), potrafi określić mocne i słabe strony (odpowiednio 81,6%, 94,7%) oraz

² M. Czerwińska-Jasiewicz, *Psychologiczna analiza cech decyzji zawodowych młodzieży szkolnej*, Warszawa 1979, s. 21.

³ P. Próchniak, *Rozwój decyzji zawodowej u młodzieży (empiryczne badania osób w wieku od 12 do 18 lat)*, Słupsk 2001, s. 42.

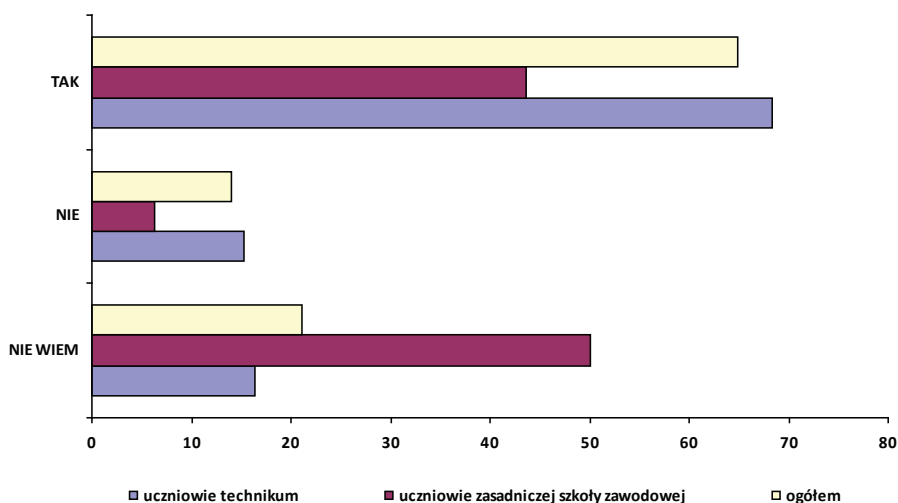
najważniejsze umiejętności (77,2%). Znacznie mniej osób, bo połowa respondentów, jest zdania, że posiada wiedzę na temat swoich uzdolnień przedsiębiorczych. Są to elementy, które z pewnością mają wpływ na plany edukacyjno-zawodowe i zatrudnieniowe badanych po ukończeniu obecnej szkoły.

Ponad połowa młodzieży uczestniczącej w badaniach (56,1%) żywi przekonanie, że powinna rozwinąć pewne umiejętności lub zdobyć dodatkowe, aby efektywnie funkcjonować na rynku pracy. Zaznaczyć warto, iż świadomość tego ma znacznie większy procent uczniów zasadniczej szkoły zawodowej niż technikum (75,0% i 53,1%). Badani, wśród umiejętności, które ich zdaniem powinni rozwinąć lub zdobyć, najczęściej wymieniali:

- umiejętności związane z zawodem wyuczonym w szkole ponadgimnazjalnej (48,4%),
- posługiwanie się językami obcymi (20,3%),
- prowadzenie pojazdów, posiadanie prawa jazdy (9,4%),
- obsługa programów komputerowych (4,7%),
- umiejętność organizacji pracy (4,7%),
- umiejętność komunikowania się (4,7%),
- umiejętności ekonomiczne (4,7%).

Blisko 1/3 ogółu respondentów nie wie, czy powinna uzupełnić swoje wykształcenie, a 14,4% jest zdania, że nie musi doskonalić czy poszerzać przygotowania zawodowego. Może to wynikać między innymi z faktu, iż 38,6% uczniów, jak pokazały badania, nie posiada informacji na temat oczekiwań pracodawców co do kwalifikacji i kompetencji absolwentów szkół zawodowych.

Większość badanych (64,9%) zamierza, po ukończeniu obecnej szkoły, kontynuować naukę i zdobywać dodatkowe lub nowe kwalifikacje. Myśli o tym blisko połowa (43,7%) uczniów zasadniczej szkoły zawodowej i 68,4% osób kończących technikum. Co piąty respondent jeszcze nie zdecydował, czy będzie nadal uczył się, a 14,0% nie planuje dalszej edukacji. Wyniki prezentuje rysunek 1.



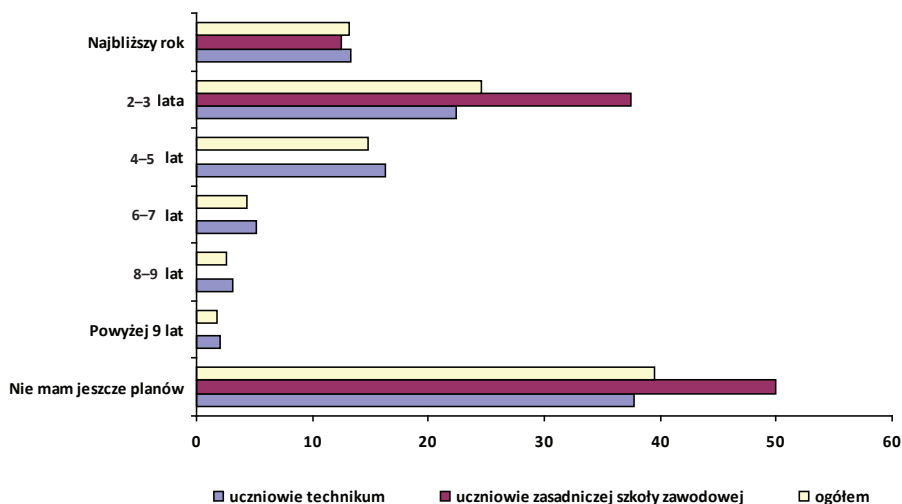
Rysunek 1. Zamiar kontynuacji nauki po ukończeniu obecnej szkoły zawodowej
 Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najwięcej uczniów zasadniczej szkoły zawodowej (43,7%) chce podjąć naukę w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych. Z kolei przyszli absolwenci technikum najczęściej decydują się na naukę w szkole wyższej (34,75%). Wśród wybieranych przez nich kierunków studiów przeważają: technologia żywności (17,6%), turystyka i rekreacja (14,7%) oraz dietetyka (11,8%), czyli kierunki związane bezpośrednio z zawodem wyuczonym w szkole ponadgimnazjalnej lub pokrewne. Pojedyncze osoby wskazały natomiast na takie kierunki studiów, jak: medycyna, filologia angielska, informatyka, geodezja, pedagogika wczesnoszkolna, zootechnika, finanse i rachunkowość, resocjalizacja, administracja, wychowanie fizyczne, dziennikarstwo i komunikacja społeczna. Uczniowie technikum, w drugiej kolejności, planują kształcenie w szkole policealnej (17,3%). Myślą między innymi o zdobyciu takich zawodów, jak: technik rachunkowości, opiekun medyczny, technik usług kosmetycznych, opiekunka dziecięca, technik masażysta, florysta, technik administracji.

Analiza planów edukacyjno-zawodowych badanej młodzieży pokazuje, że blisko 1/3 ogółu respondentów zamierza rozwijać swoje umiejętności lub nabyć nowe w formie kursów i szkoleń zawodowych. Olbrzymi procent wskazań (78,4%) odnosił się do kursów i szkoleń związanych z gastronomią, głównie takich, jak: barman, kucharz, kelner, dietetyk, dekorator ciast, pracownik kuchni molekularnej, ale też: manager gastronomii, sommelier, barista, piekarz, carving, kucharz różnych narodów. Natomiast 43,2% wskazań dotyczyło takich kursów

umiejętności zawodowych, jak: fryzjer, kosmetyczka, masażysta, spawacz, wizażysta. Dość duża grupa ogółu badanych (27,2%) planuje podjąć naukę na kursach językowych, a 8,8% na kursach komputerowych. Uwagę zwraca fakt, iż tylko jedna osoba zamierza szkolić się z zakresu umiejętności osobistych, mimo że część uczniów, jak pokazały wyniki badań przedstawione wcześniej, ma świadomość, że powinna je rozwijać.

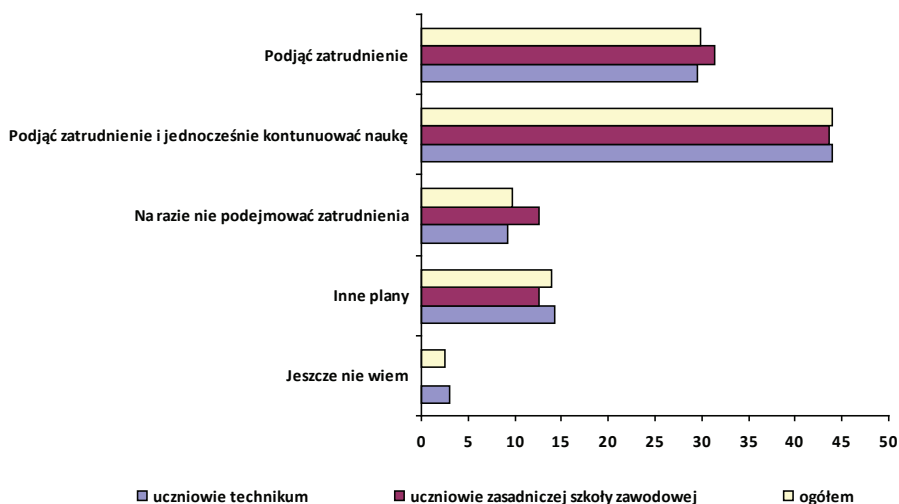
Z badań wynika, że niewielki odsetek respondentów (8,8%) ma wyobrażenia dotyczące przebiegu drogi zawodowej określone w perspektywie długookresowej obejmującej czas powyżej 5 lat. Zaznaczyć należy, iż w grupie tej znalazły się wyłącznie osoby kończące technikum, natomiast nie było ani jednej z zasadniczej szkoły zawodowej. Najwięcej respondentów (38,6%) ma plany średniookresowe, sięgające od 2 do 5 lat. Wśród nich przeważają osoby (63,6%), które zastanawiały się na tym, jak ma wyglądać ich życie zawodowe w perspektywie nie dłuższej niż 3 lata, czyli w przypadku większości do momentu ukończenia studiów pierwszego stopnia albo szkoły policealnej (uczniowie technikum) lub liceum ogólnokształcącego dla dorosłych (osoby z zasadniczej szkoły zawodowej). Plany części badanych (13,2%) są krótkoterminowe, sięgają jedynie najbliższego roku. Z kolei spora grupa – 45 osób, tj. 39,5% ogółu respondentów nie ma jeszcze sprecyzowanych planów odnośnie do przebiegu ich drogi zawodowej. Zauważyć można, że dotyczy to większego odsetka uczniów zasadniczej szkoły zawodowej niż technikum (50,0% i 37,8%). Wyniki prezentuje rysunek 2.



Rysunek 2. Zasięg czasowy planów uczniów szkół zawodowych dotyczących przebiegu drogi zawodowej (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Analiza planów zatrudnieniowych uczniów po ukończeniu obecnej szkoły pokazała, że najczęściej ankietowanych (43,9%) ma zamiar podjąć zatrudnienie i jednocześnie kontynuować naukę. Tendencja ta dotyczy zarówno osób kończących zasadniczą szkołę zawodową, jak i technikum. Dość duża część respondentów (29,8%) deklaruje chęć rozpoczęcia wyłącznie pracy. Łącznie po ukończeniu obecnej szkoły decyduje się pracować 73,7% badanych. 11 uczniów (9,7%) nie zamierza na razie podejmować zatrudnienia. Wśród nich 63,6% podjęło taką decyzję z powodu kontynuacji nauki, w tym 57,1% osób na studiach wyższych, 28,6% w szkole policealnej i jedna osoba na kursach i szkoleniach zawodowych. Pozostali respondenci (36,4%) nie planują pracować, uzasadniając to problemami zdrowotnymi lub chęcią odpoczynku. Znalazły się też nieliczne osoby (2,6%), które w kategorii „inne plany” wymieniły wyjazd za granicę. Z kolei część badanych (14,0%) nie ma jeszcze określonych planów zatrudnieniowych po ukończeniu szkoły zawodowej. Dane na ten temat prezentuje rysunek 3.

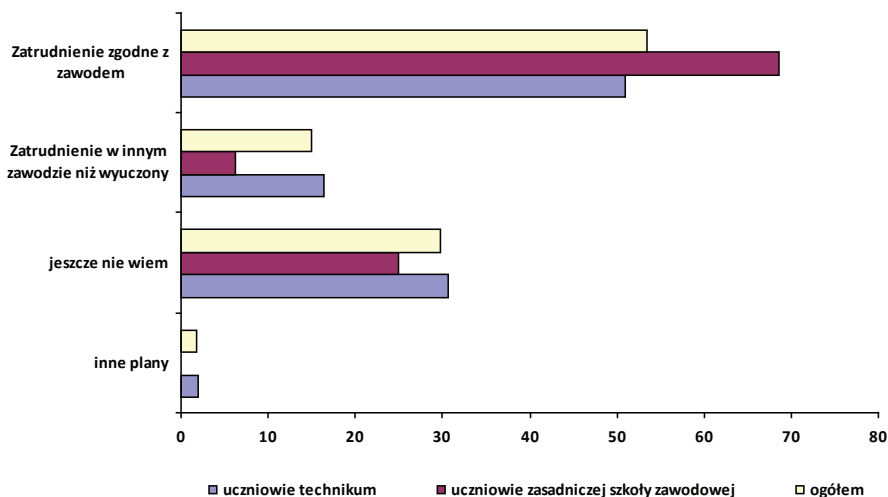


Rysunek 3. Plany zatrudnieniowe uczniów szkół zawodowych po ukończeniu obecnej szkoły (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z analizy zebranego materiału wynika, że ponad połowa badanych (53,5%) swoje plany zatrudnieniowe wiąże z zawodem, którego uczy się w szkole ponadgimnazjalnej. Część osób (14,9%) planuje podjąć pracę w innym zawodzie niż obecnie zdobywanym. Uczniowie myślą między innymi o takich zawodach, jak: kierowca ciężarówki, spawacz, informatyk, policjant, mechanik, dziennikarz. Nieliczna grupa (1,8%) planuje wyjazd za granicę lub rozpoczęcie własnej

działalności gospodarczej. Spory odsetek respondentów (29,8%) nie wie jeszcze, w jakim zawodzie chciałby pracować (rysunek 4). Z pewnością jedną z przyczyn trudności w określeniu tego jest brak znajomości swoich preferencji odnośnie DO zadań i czynności, jakie chcieliby wykonywać w pracy, przez blisko 1/3 uczniów (32,5%)



Rysunek 4. Zgodność planów zatrudnieniowych uczniów po ukończeniu nauki w szkole zawodowej ze zdobywanym zawodem (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Biorąc pod uwagę uczniów poszczególnych typów szkół, zauważyć można rozbieżności występujące w ich oczekiwaniach odnośnie do zgodności zatrudnienia z wyuczonym zawodem. O pracy związanej z wykształceniem myśli 68,8% osób kończących zasadniczą szkołę zawodową i 51,0% przyszłych absolwentów technikum. Z kolei większy odsetek respondentów z technikum niż z zasadniczej szkoły zawodowej zamierza po ukończeniu nauki pracować w innym zawodzie (odpowiednio 16,4% i 6,2%).

Badania pokazały, że 84 osoby, tj. 73,3% ma sprecyzowane plany zatrudnieniowe dotyczące stanowiska pracy, o jakie ubiegać się będą po zakończeniu nauki. Zestawienie wyników przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Stanowiska pracy, w których uczniowie planują podjąć zatrudnienie

Lp.	Wyszcze- gólnienie	Stanowiska pracy		
		nazwa	L	%
1	Zgodne z zawodem	kelner	39	46,4
		barman	19	22,6
		kucharz	17	20,2
		cukiernik	13	15,5
		technolog żywności	8	9,5
		kierownik lokalu gastronomicznego/sali konsu- menckiej	8	9,5
		barista	7	8,3
		dietetyk	3	3,6
		piekarz	3	3,6
		pomoc kuchenna	3	3,6
		pracownik administracyjny w Sanepidzie	2	2,4
		sommelier	1	1,2
		organizator imprez okolicznościowych	1	1,2
		2	Niezgodne z zawodem	sprzedawca
opiekunka do dziecka	12			14,3
kierowca	8			9,5
kosmetyczka	4			4,8
magazynier	3			3,6
kasjer	3			3,6
florysta	2			2,4
żołnierz	2			2,4
policjant	2			2,4
księgowy	2			2,4
dziennikarz	2			2,4
nauczyciel	2			2,4
pracownik fizyczny	1			1,2
korepetytor	1			1,2
konsultant sieci komórkowej	1			1,2
fotograf	1			1,2
murarz	1			1,2
tylnik	1			1,2
instruktor fitness	1			1,2
bibliotekarz	1			1,2
sekretarka	1			1,2
strażak	1			1,2
spawacz	1			1,2
opiekun wycieczek	1			1,2
stolarz	1			1,2
doradca klienta w banku	1			1,2
mechanik	1			1,2
trener piłki nożnej	1	1,2		
fryzjer	1	1,2		

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uwzględniając zgodność pracy z wykształceniem, wśród wyborów respondentów dominują takie stanowiska, jak: kelner, barman, kucharz, cukiernik, technolog żywności, kierownik lokalu gastronomicznego lub sali konsumenckiej. Natomiast w przypadku stanowisk niezwiązanych z wyuczonym zawodem przeważają: sprzedawca, opiekunka do dziecka, kierowca, kosmetyczka, magazynier, kasjer. Podkreślić należy, że większość uczniów w pierwszej kolejności starać się będzie o pracę w wyuczonym zawodzie, a dopiero jak nie uda się im otrzymać zatrudnienia, ubiegać się będą o inne stanowiska pracy.

30 osób nie potrafiło określić stanowisk, o które chciałyby się ubiegać po ukończeniu szkoły. Uwagę zwraca fakt, iż zdecydowanie najczęściej są to uczniowie kształcący się w zawodzie technik organizacji usług gastronomicznych. Spośród nich 45,2% nie wie, o jakie stanowiska będzie się starać, natomiast w przypadku osób uczących się w pozostałych zawodach procent ten waha się między 12,5 a 18,8.

Podsumowanie i wnioski z badań własnych

Przeprowadzone badania pokazały, że młodzież w większości ma świadomość potrzeby rozwijania posiadanych umiejętności lub zdobywania dodatkowych, aby efektywnie funkcjonować na rynku pracy. W związku z tym zamierza kontynuować naukę po ukończeniu szkoły zawodowej, najczęściej doskonaląc swoje kwalifikacje związane z wyuczonym zawodem. Część osób decyduje się na zdobycie nowego zawodu, chcąc między innymi zwiększyć swoje szanse na otrzymanie pracy. W przypadku natomiast planów zatrudnieniowych znaczna grupa uczniów szkół zawodowych nie ma sformułowanych wyobrażeń dotyczących przebiegu ich drogi zawodowej lub są to plany sięgające maksymalnie perspektywy 3 lat. Nie zawsze też młodzież potrafi określić, o jakie stanowiska pracy będzie ubiegać się po ukończeniu szkoły. W świetle powyższego istotne wydaje się, aby w trakcie edukacji, zarówno w gimnazjum, jak i w szkole ponadgimnazjalnej, zwrócić większą uwagę na wyposażenie młodzieży w umiejętność wyznaczania celów krótko, średnio- i długookresowych oraz przygotowanie uczniów do planowania przebiegu drogi zawodowej w wieloletniej perspektywie. Należy też uświadomić młodzież, że wybory edukacyjno-zawodowe to suma decyzji edukacyjnych, zawodowych i zatrudnieniowych.

Bibliografia

1. Czerwińska-Jasiewicz M., *Psychologiczna analiza cech decyzji zawodowych młodzieży szkolnej*, Warszawa 1979.
2. Mrozek M., *ABC doradcy zawodowego. Praca z klientem dorosłym*, Warszawa 2009.

3. Próchniak P., *Rozwój decyzji zawodowej u młodzieży (empiryczne badania osób w wieku od 12 do 18 lat)*, Słupsk 2001.

Streszczenie

W artykule ukazano na podstawie wyników badań własnych, plany edukacyjno-zawodowe i zatrudnieniowe uczniów szkół zawodowych. Analiza zebranego materiału zilustrowała, że większość badanych po ukończeniu obecnej szkoły zamierza kontynuować naukę. Uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej najczęściej planują podjąć kształcenie w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych, a młodzież kończąca technikum – w szkole wyższej. Najwięcej ankietowanych ma zamiar jednocześnie kontynuować naukę i podjąć zatrudnienie. Jednak znaczna część młodzieży nie wie, o jakie stanowiska pracy będzie się ubiegać.

Educational, vocational and employment plans of vocational school students

Summary

Based on the results of my own research, the article depicts educational and vocational as well as employment plans of vocational school students. The analysis of the gathered materials shows that the majority of respondents are going to continue studying after they have finished school. Vocational school students are generally going to start secondary school for adults and young people finishing secondary technical school are opting for college. Most respondents are going to continue studying and take up employment simultaneously. The majority of young people, however, do not know what job they will apply for.